

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Зубцова Ю. Є.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2366-796X
zubtsova22@gmail.com*

Томченко М. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-5277-2454
mimato@i.ua*

Черкас М. Ш.

*студентка II курсу магістратури
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
mayachokk24@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8679-6887*

Ключові слова: інформаційні технології, онлайн-середовище, освітні платформи, педагогічні умови.

Стаття присвячена актуальній проблемі дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень, спричинених пандемією Covid-19, яка вплинула на всі сфери нашого життя загалом та освітній процес зокрема. Авторами з'ясовано, що для здійснення ефективного процесу в дистанційному форматі потрібно відповідно підготувати здобувачів вищої педагогічної освіти, у яких мають бути сформовані навички взаємодії з цифровим простором. Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «дистанційне навчання» як однієї з форм здобуття освіти, яка практично повністю базується на застосуванні комп'ютерних технологій; обґрунтовано переваги та недоліки освіти, що здійснюється дистанційно. Визначено етапи підготовки вчителів до дистанційного навчання (базовий, основний, продуктивно-коригувальний); подано ключові компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів (інформаційна грамотність, безпека в онлайн-середовищі, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту); охарактеризовано когнітивний, мотиваційний та діяльнісний критерії і відповідні показники для оцінки сформованості компонентів ІКТ-компетентності. Запропоновано педагогічні умови, що сприяють інформаційно-комунікаційній підготовці студентів до дистанційного навчання в початковій школі: формування позитивного ставлення майбутніх вчителів до процесу організації дистанційного навчання у початковій школі; створення нової дисципліни або тематичних модулів в межах фахових дисциплін для опанування інструментами взаємодії вчителя з учнями в умовах дистанційного навчання; практичне відпрацювання здобутих знань.

Подано тематику спецкурсу, спрямованого на підготовку майбутніх вчителів до дистанційного навчання, запропоновано платформи для проведення відеоконференцій, створення віртуальних дошок та хмар слів, використання вже готового цифрового контенту; зазначено інформаційні онлайн-ресурси для організації опитування учнів. Наголошено на важливості самоосвіти студентів, яка може здійснюватися через освітні онлайн-платформи.

PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Zubtsova Yu. Ye.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Pre-school and Primary School Education
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2366-796X
zubtsova22@gmail.com*

Tomchenko M. A.

*Candidate of Pfilological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5277-2454
mimato@i.ua*

Cherkas M. Sh.

*1-st year Master's Student
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8679-6887*

Key words: *information technologies, online environment, educational platforms, pedagogical conditions.*

The article is devoted to the topical problem of distance learning in the conditions of quarantine restrictions caused by the Covid-19 pandemic, which has affected all spheres of our lives in general and the educational process in particular. The authors found that in order to carry out an effective process in a remote format, it is necessary to properly prepare applicants for higher pedagogical education, in which the skills of interaction with the digital space should be developed. Approaches to the interpretation of the concept of "distance learning" as one of the forms of education, which is almost entirely based on the use of computer technology, are analyzed; the advantages and disadvantages of distance education are substantiated. The stages of preparation of teachers for distance learning (basic, basic, productive-corrective) are determined; the key components of information and communication competence of the future primary school teacher are presented (information literacy, security in the online environment, communication and cooperation, creation of digital content); Cognitive, motivational and activity criteria and relevant indicators for assessing the formation of components of ICT competence are described. Pedagogical conditions that contribute to the information and communication preparation of students for distance learning in primary school are proposed:

the formation of a positive attitude of future teachers to the process of organizing distance learning in primary school; creation of a new discipline or thematic modules within professional disciplines for mastering the tools of teacher-student interaction in distance learning; practical testing of acquired knowledge.

The topics of the special course aimed at preparing future teachers for distance learning are presented, platforms for video conferencing, creation of virtual boards and word clouds, use of ready-made digital content are proposed; informational online resources for organizing student surveys are listed. The importance of students' self-education, which can be carried out through online educational platforms, is emphasized.

Постановка проблеми. Пандемія, спричинена коронавірусною інфекцією? змусила країни переналаштувати всі соціальні системи загалом та сферу освіти зокрема. Виникла потреба організації освітнього процесу у дистанційній формі. Проте дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу. Питання організації освітнього простору в початковій школі завдяки комунікативному простору в Інтернеті стало одним із найважливіших, адже учні молодшого шкільного віку мають нижчий рівень сформованості самостійної роботи, на відміну від учнів основної та старшої школи. Перед учителями початкових класів постали нові вимоги, тому що від їхньої обізнаності та сформованості навичок взаємодії з цифровим простором залежить вмотивованість учнів та ефективність навчання. Відповідно мають змінитися підходи до підготовки майбутніх вчителів у закладах вищої освіти.

Теоретико-методологічні засади дистанційного навчання досліджувалися в роботах таких науковців, як Н. Андрусенко, В. Биков, І. Власенко, Г. Даценко, Г. Іванченко, О. Коваленко, В. Кухаренко, Ю. Лимар, С. Мерінова, А. Мідляр, Б. Шуневич та інших вчених.

Теоретико-прикладні засади використання інформаційних технологій у навчанні висвітлені у роботах Р. Гуревича, С. Дубяги, С. Лисоченко, Н. Морзе, Т. Носенко, К. Руцької, О. Співаковського та інших дослідників.

У професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020) однією із важливих визначено інформаційно-цифрову компетентність, яка передбачає здатність педагога орієнтуватися в інформаційному просторі, ефективно використовувати електронні освітні ресурси та цифрові технології в освітньому процесі.

Аналіз наукових джерел із проблеми дистанційного навчання в початковій школі дає змогу стверджувати, що більшість робіт висвітлюють необхідність впровадження такої форми навчання у всі сфери освіти.

Мета статті – теоретично обґрунтувати шляхи підготовки майбутніх учителів початкових класів до дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання є однією з форм здобуття освіти, яка практично повністю базується на застосуванні комп'ютерних технологій [4, с. 10].

Н. Полова під дистанційним навчанням розуміє нову форму організації освітнього процесу, яка ґрунтується на використанні як найкращих традиційних методів навчання, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також базується на принципах самостійного навчання, призначена для широких верств населення незалежно від їх матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я [6, с. 29].

Своєю чергою, В. Кухаренко визначає дистанційне навчання як організований засобами ІКТ з використанням дистанційного курсу навчального процесу, якому притаманні всі особливості звичайного (очного) навчального процесу [5, с. 6].

У наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження положення про дистанційне навчання» дистанційним навчанням називається індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [7, с. 203].

У путівнику «Дистанційне та змішане навчання в школі» виділено переваги та недоліки такої форми організації навчання. Серед переваг визначено гнучкість, асинхронність у часі, інформаційна доступність навчальних ресурсів, масовість, інтерактивність, автоматизація тестового контролю і моніторингу. Разом з тим недоліками є відсутність або недостатність безпосереднього контакту учня із учителем, учнів між собою, додаткове навантаження на вчителя й учня у зв'язку з недостатньою мотивацією та навичками самостійної роботи учнів [3, с. 5].

Для вчителя під час дистанційного навчання використання ІКТ в з одного боку може полегшити роботу, наприклад, для оперативного відслідковування результатів навчальної діяльності учнів, спілкування з батьками, оформлення в електронному варіанті документації, проте з іншого боку передбачає додатковий пошук інформації, підготовку або створення методичних і навчальних матеріалів.

У зв'язку з трансформацією освіти та її інформатизацією постає питання підготовки майбутнього вчителя у контексті формування цифрової компетентності. Дослідниця В. Андрієвська визначає три етапи ІКТ-підготовки майбутнього вчителя: базовий, основний й продуктивно-коригувальний етапи [1, с. 5].

Так, базовий етап припадає на перший рік навчання у вищих педагогічних закладах освіти, метою якого є формування базових психолого-педагогічних та інформатичних знань та умінь, необхідних для успішного використання ІКТ; розвиток у студентів особистісних якостей, пов'язаних із зацікавленістю до використання ІКТ у педагогічній діяльності, потребою в оволодінні сучасними ІКТ.

Основний етап підготовки майбутніх вчителів до використання ІКТ в освітньому процесі припадає на другий та третій роки навчання. Він спрямований на розвиток знань і умінь, які необхідні для використання ІКТ. Метою основного етапу В. Андрієвська вважає оволодіння майбутніми вчителями початкової школи знаннями, опанування відповідними вміннями, необхідними для використання ІКТ як інструмента формування якісно нових умінь підростаючого покоління – метапредметних ІКТ-умінь; забезпечення розвитку й вдосконалення потреб та мотивів студента щодо формування таких умінь у підростаючого покоління.

Продуктивно-коригувальний етап припадає на четвертий рік навчання, у ньому теорія пов'язується з практикою. Цей етап спрямований на створення умов для самореалізації студентів, накопичення досвіду досягнень в навчально-пізнавальній діяльності й передбачає апробування студентом набутих знань в процесі педагогічної практики [1, с. 5-6].

Серед умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності під час дистанційного навчання, Н. Гібалова та Л. Процай визначають:

- урахування змісту професійно-орієнтованого компоненту інформатичних дисциплін;

- організація проектного, змішаного та дистанційного навчання майбутніх учителів початкової школи на основі освітніх хмарних сервісів; залучення студентів до активної науково-дослідницької діяльності у галузі освітніх ІТ тощо [2, с.20].

Теоретичний аналіз літератури дозволив нам визначити ключові взаємопов'язані компоненти ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкових класів, а саме:

- 1) інформаційна грамотність;
- 2) дотримання безпеки в онлайн-середовищі;
- 3) комунікація та співпраця;
- 4) уміння створювати цифровий контент.

Відповідно по закінченню закладу вищої педагогічної освіти студенти мають набути вміння знаходити необхідну інформацію та критично її оцінювати; знати мережний етикет; здійснювати обмін інформацією через цифрові технології; грамотно писати електронні листи, співпрацюючи з учнями, батьками, колегами за допомогою цифрових технологій; бути обізнаними щодо безпечного користування інформаційними технологіями; знати правила із санітарії та гігієни під час проведення часу за комп'ютером; вміти розробляти навчальні матеріали, різний цифровий контент; знаходити шляхи вирішення технічних проблем тощо.

Критеріями для оцінки сформованості компонентів ІКТ-компетентності майбутніх вчителів початкових класів визначено такі:

- когнітивний (обізнаність у інформаційно-комунікаційних технологіях та їх використанні);

- мотиваційний (готовність майбутніх вчителів початкових класів до використання ІКТ у своїй професійній діяльності під час дистанційного навчання);

- діяльнісний (використання ІКТ-технологій під час проходження педагогічної практики в дистанційному форматі, досвід використання цифрових можливостей в освітньому процесі закладу вищої освіти).

Нами визначено педагогічні умови, що сприяють інформаційно-комунікаційній підготовці студентів до дистанційного навчання в початковій школі, а саме:

- формування позитивного ставлення майбутніх вчителів до процесу організації дистанційного навчання у початковій школі;

- створення нової дисципліни (окремого спецкурсу) або розробка тематичних модулів в межах фахових дисциплін для опанування інструментами взаємодії вчителя з учнями в умовах дистанційного навчання;

- застосування набутих знань на практичних заняттях та під час педагогічної практики.

Пропонуємо орієнтовну тематику спецкурсу або тем, які можна включити у фахові дисципліни:

- 1) «Урок в умовах дистанційного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі» (інформація про особливості дистанційного навчання та його режими, санітарно-гігієнічні вимоги проведення онлайн-уроків в початковій школі);

2) «Платформи для організації дистанційного навчання» (ознайомлення з «Google Classroom», «Class Dojo», «Atoms»);

3) «Платформи для проведення відеоконференцій» (ознайомлення з «Google Meet», «Zoom», «Microsoft Teams»);

4) «Платформи для створення та/або використання вже готового цифрового контенту (частина 1)» (ознайомлення з «Google Jamboard», «На Урок», «Нова школа», «Childdevelop»);

5) «Платформи для створення та/або використання вже готового цифрового контенту (частина 2)» (ознайомлення з «Matific», «Puzzlecup», «Quizizz», «Flippity»);

6) «Віртуальні дошки та хмари слів» (ознайомлення з онлайн-дошками «Miro», «Lino it», «Padlet» та з інструментами створення хмари слів «Word it out», «Jason Davies-Word Cloud», «Flippity»);

7) «Додаткові інтерактивні онлайн-ресурси» (YouTube – канали «Цікава наука», «Український інститут книги»);

8) «Інформаційні онлайн-ресурси для організації опитування. Платформи для колективного збереження та створення документів, навчальних занять та завдань» (ознайомлення з «Google Форми», «Google Диск» та «OneDrive»).

Важливим також є самоосвіта студентів, яка може здійснюватися через освітні онлайн-платформи, такі як: <https://www.ed-era.com/>, <https://naurok.com.ua/>, <https://osvitoria.media/ru/>, <https://vseosvita.ua/>, <https://prometheus.org.ua/>.

На таких платформах можна знайти корисні курси, семінари, вебінари, конференції, марафони, інтенсиви тощо.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Дистанційне навчання реалізує перехід від концепції «освіта на все життя», що була дійсною за традиційного навчання, до концепції «освіта впродовж життя». Інформаційно-комунікативна компетентність вчителя вміщує в собі такі компоненти як інформаційна грамотність; дотримання безпеки в онлайн-середовищі; комунікація та співпраця; уміння створювати цифровий контент. Визначені педагогічні умови (формування позитивного ставлення майбутніх вчителів до процесу організації дистанційного навчання; створення нової дисципліни або розробка тематичних модулів у межах фахових дисциплін; застосування набутих знань на практичних заняттях та під час педагогічної практики) сприяють інформаційно-комунікаційній підготовці студентів до дистанційного навчання в початковій школі. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування в майбутніх вчителів початкової школи компонентів ІКТ-компетентності. Подальшого наукового вивчення потребують питання, пов'язані з чітким алгоритмом побудови освітнього процесу в закладах вищої освіти, який був би спрямований на поступове засвоєння студентами ІКТ-умінь та розвитку в них вільного володіння цифровими ресурсами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська В.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 61. С. 5–8.
2. Гібалова Н., Процай Л. Підготовка вчителя нової української школи за спеціалізацією «Електронне навчання». *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб. тез доповідей учасників всеукр. наук.-практ. семінару / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. С. 20–21.
3. Дистанційне та змішане навчання в школі : путівник / упоряд. І. П. Воронікова. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 48 с.
4. Жарких Ю.С., Лисоченко С.В., Сусь Б.Б., Третяк О.В. Комп'ютерні технології в освіті : навч. посібн. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.
5. Кухаренко В.М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання : посібник. Київ : Міленіум, 2019. 307 с.
6. Половая Н.О. Дистанційне навчання як інноваційна форма освіти. *Грані*. 2017. № 1(141). С. 27–31.
7. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України*. 2013. № 13–15. С. 11–18.

REFERENCES

1. Andriievska, V.M. (2018). Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Preparation of the future primary school teacher to the use of information and communication technologies]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 61, 5–8. [in Ukrainian].
2. Hibalova, N., Protsai, L. (2019). Pidhotovka vchytelia novoi ukrainskoi shkoly za spetsializatsiieiu “Elektronne navchannia” [Preparation of a teacher of a New Ukrainian School by specialization “Electronic learning”].

education”]. *Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia novoi ukrainskoi shkoly* : zb. tez dopovidei uchasnykiv vseukr. nauk.-prakt. seminaru / za zah. red. O.V. Ovcharuk. Kyiv : Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy, 20–21. [in Ukrainian].

3. Vorotnikova, I.P. (Ed.). (2020). *Dystantsiine ta zmishane navchannia v shkoli* : putivnyk [Distance and blended learning at school : guidebook]. Kyiv : un-t im. B. Hrinchenka. [in Ukrainian].
4. Zharkykh, Yu.S., & Lysochenko, S.V., & Sus, B.B., & Tretiak, O.V. (2012). *Kompiuterni tekhnolohii v osviti : navch. posibn.* [Computer technologies in education : textbook]. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”. [in Ukrainian].
5. Kukharenko, V.M. (2019). *Tiutor dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia* : posibnyk [Tutor of distance and blended learning : manual]. Kyiv : Milenium. [in Ukrainian].
6. Polovaia, N.O. (2017). *Dystantsiine navchannia yak innovatsiina forma osvity* [Distance learning as innovative form of education], *Hrani*, 1(141), 27–31. [in Ukrainian].
7. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiine navchannia* : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25.04.2013 № 466 [On Approval of the Regulations on Distance Learning : Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 25, 2013 № 466.]. (2013). *Informatsiinyi zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy*, 13–15, 11–18. [in Ukrainian].